

Előszó

2009-ben, az intézet alapításának fél évszázados évfordulójának évében indítottuk útjára az *OKRI Szemlét*. Ez a kétévenként megjelenő új kiadványunk – hagyományos periodikánk, a Kriminológiai Tanulmányok mellett – az „*OKRI szerdák*” előadásából, illetve az előadók írásaiból nyújt áttekintő válogatást az érdeklődő közönség számára. Úgy tűnik, az OKRI Szemle története már a második kötetnél rendhagyó módon alakul, hiszen az intézet belső képzési rendszerében elhangzott előadások mellett az alapítás ötvenedik évfordulójára rendezett nemzetközi konferencia anyagait is közreadjuk.

A jubileumi évben a globális világ fontos próbatételeivel, a *szabadság, a biztonság és a jog* viszonyával, egymásra hatásával és (időnként) versengő helyzetével foglalkoztunk kiemelten, szakmai napok, workshopok keretében csakúgy, mint az emlékévként „záróköveként” 2010. szeptember 23–24-én rendezett kétnapos nemzetközi konferencián.

Szabadság, biztonság, jog – olyan fogalmak, amelyeknek akár érintőleges tárgyalása, elemzése is messze meghaladja egy előszó lehetőségeit. Már az egyéni vagy a kollektív szabadság kérdésének megválaszolása („szabad vagyok/szabadok vagyunk/lehetünk-e általában, vagy itt és most”) is súlyos gondolati távlatokat nyithat, maga a szabadság-fogalom pedig meglehetősen tág, értelmezése filozófiai, metafizikai, szociológiai/politológiai, lélektani vagy éppen morális, jogi értelmezési keretek között is könyvtárnyi. S mindez egyaránt és nem kevésbé igaz a biztonság és jog fogalmaira is. A helyzetünk szerencsére némiképp könnyebb és behatároltabb, mivel az a jelentéstartomány, amelyben ezek a tematikák számunkra jelentősek, jelentést nyertek és értelmeződtek, határozott kontúrokkal bír. A diskurzus az Európai Unió egyik alapvető célkitűzésére, a *Szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térségére* vonatkozik. A kifejezést az amszterdami szerződés óta a korábban harmadik pilléres tematika, a bel- és igazságügyi együttműködés területére irányuló tevékenységek gyűjtőfogalmaként használjuk. Az unió polgárait megilleti a szabad mozgás joga, ami azonban – a fontos garanciális deklaráció mellett – számos biztonsági kérdést is felvet, és együtt jár azzal, hogy a polgár az unió területén bárhol ugyanolyan védelmet és az igazságszolgáltatáshoz való ugyanolyan hozzáférést élvezzen. A „szabad mozgás”, a „menekültügyi és bevándorlási politika”, a „nemzetközi bűnözés és terrorizmus” vagy az „európai igazságügyi térség” tehát mind fontos elemei annak az európai narratívának, amelyet a *Szabadság, a biztonság és a jogérvényesülésének térsége* kifejezés takar.

Az OKRI Szemle második kötetének írásai e témák szerint szerveződnek.

***

A sort *Elspeth Guild*, a hollandiai Radboud Egyetem professzorának dolgozata nyitja. *A szabadság európai értelmezése* című tanulmány azt a kérdést feszegeti, hogy mit értünk szabadságon. „A kérdés régóta foglalkoztatja az akadémikus kutatás számos területét, nem utolsósorban azért, mert a szabadságnak mindenütt nagy jelentősége van az emberek életében [...] a tudományos diskurzusban a biztonság egyre inkább úgy tételeződik, mint a szabadság sine qua nonja – a szabadságot lehetővé tevő állapot.”

Ezt a gondolatot viszi tovább *Tóth Judit*, a Szegei Tudományegyetem oktatója *A szabadságjogok értékesztéséről* című írásában, és a szabadságról a biztonság viszonyában így fogalmaz: „Politikai célja van annak, ha a biztonság javára korlátozzák az emberi szabadságjogokat és különösen akkor, ha ehhez a lakossági igények teljesítésére hivatkoznak. Eltérő történelmi okokból, de közös nemzetközi erőfeszítéssel értékelődnek le a szabadságjogok, amit jól lehet a politikai színpadon is igazolni a közvélemény-kutatási adatokkal.”

Az első blokkot *Fazekas Judit*, a Miskolci Egyetem ÁJK intézeti tanszékvezető egyetemi tanárának „Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban – a hágai programtól a stockholmi programig” című tanulmánya zárja, amely az Európai Unióban a bel- és igazságügy területén végbement folyamatokról ad alapos, hiánypótló áttekintést és mélyreható elemzést. Az együttműködés mind az Európai Unió, mind a tagállamok számára komoly kihívást jelent, „napjainkra az egyik legkomplexebb, egyre erősebben differenciálódó uniós szakterületté vált.” A feladatok számosak, és kényes, nem könnyen kezelhető területeket érintenek. „A bel- és igazságügyi területen való együttműködés – különösen a büntetőügyekben – feltétlenül igényli a tagállamok közötti magas szintű kölcsönös bizalmat [...] Annak érdekében, hogy e területen igazán jelentős előrelépés történjen az együttműködésben és a jogharmonizációban, illetve a hozzáférés és kölcsönös elismerés elvének erősítésében, ahhoz a tagállami szuverenitás határait erősen feszegető flexibilis hozzáállásra van szükség az unió valamennyi tagjától. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a szempontot sem, hogy a 2004-es csatlakozással 25, immáron pedig 27 tagállam között létrejövő konszenzusra, de legalábbis szoros összefogásra van szükség az egyes kezdeményezésekkel kapcsolatban.”

A „szabadság” és a „biztonság” alapjogi szemléletű megközelítésétől eltávolodva, a nemzeti büntetőpolitikák természetrajzát elemzi *A nemzeti büntetőpolitikák magyarázatai és ezek kelet-közép-európai vonatkozásai* című dolgozatában *Michael Tonry*, a Minnesotai Egyetem Bűnügyi és Politológiai Intézetének igazgatója, a jogtudományok és a politológia professzora. Ezt az írást különösen azoknak az olvasóknak a figyelmébe ajánljuk, akik érdeklődnek a politika és a büntetőjog viszonya iránt. „Az egyes országok büntetőpolitikai elveinek és gyakorlatának sajátosságaira adott magyarázatok egyszerre általánosak és egyediek. Általánosak abban az értelemben,

hogy a kormányzat és a társadalom bizonyos szerkezeti vonásai – mint például a jövedelemegyenlőtlenlések, a bizalom, a legitimitás és a konszenzuális politikai rendszerek – láthatóan összefüggésben állnak a büntetőpolitikákkal és a büntetési gyakorlattal. Egyediek pedig abban az értelemben, hogy a nemzeti történelem és kultúra jellegzetességei erőteljes hatással vannak mind a szerkezeti vonásokra, mind azok következményeire.”

A büntetés kiszabás egységesítése Angliában és Walesben: tanulságok Magyarországra számára? című tanulmányában a büntetőjog területének egy másik dimenzióját vizsgálva a büntetés kiszabási gyakorlattal foglalkozik Julian V. Roberts, az Oxfordi Egyetem Jogtudományi Karának professzora. Az írás számos fontos és aktuális kérdést vet fel a büntetőpolitika és a bírói gyakorlat iránt érdeklődő olvasók számára, kihangsúlyozva, hogy „Magyarországon az igazságszolgáltatás a kontinentális jogi hagyományon alapul, ítélkezési gyakorlata tehát számos tekintetben eltér az angliaitól és a walesitől. A nyugati demokráciákban, így az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban is, az elmúlt esztendőök büntetőpolitikáját a punitív populizmus jellemezte. E megközelítés legszemléletesebb példáját a hírhedt three strikes törvények nyújtják. Magyarországnak és a kontinentális jogi hagyományon alapuló többi igazságszolgáltatási rendszernek óvatosnak kellene lennie az amerikai-angol típusú büntetőpolitika átvételével kapcsolatban.”

A szabadság, biztonság és jog értelmezési kereteit még konkrétabb szintre hozza és napjaink egyik legnagyobb próbatételével foglalkozik Tarrósy István, a Pécsi Tudományegyetem adjunktusa. *Afrikai migránsok a fejlett világban és Magyarországon* című tanulmányával „az afrikaiak Európába történő migrációjával kapcsolatos néhány tévhit eloszlátását, egyben a kurrens transzszaharai migrációs trendek összefoglalását” tűzte ki céljával.

A világunkat formáló erők, a biztonságunk és szabadságunk lehetőségeit és kereteit adó folyamatok közül kétségbevonhatatlanul kiemelkedő fontosságúak a gazdasági viszonyok, a helyi és globális válságok és fellendülések. A jelen gazdasági próbatételei tekintetében különösen izgalmas olvasmány Gál István Lászlónak, a Pécsi Tudományegyetem docensének *A gazdasági válságok, a gazdasági bűnözés és a gazdasági büntetőjog egyes összefüggései* című dolgozata. A szerző rámutat, hogy a válságok és a ciklikusság természetesnek tekinthető a gazdaságban, kérdés azonban, hogy „a büntetőjog mint terápia az egyik lehetséges eszköze-e” a negatív irányú folyamatok kezelésének.

Kötetünk végére három olyan írást szerkesztettünk, amelyek a biztonság iránt különösen érzékeny, szabadságában és jogaiban pedig igen gyakran korlátozott, sérülékeny csoporttal, a gyermekekkel foglalkoznak. Az ötvenéves OKRI nemzetközi konferenciájának két résztvevője, valamint az intézet egy volt kutatója (jelenleg az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának tagja) által jegyzett írások a gyermekjogi

egyezmény érvényesülését (*Herczog Mária*), a gyermekbántalmazás nemzetközi megítélését (*Katonáné Pehr Erika*) és a fiatalok büntető igazságszolgáltatásának aktuális kérdéseit (*Vaskuti András*) járják körül. Azért is éreztük különösen fontosnak a gyermekekkel való kiemelt foglalkozást a kötetben, mert ahogy *Herczog Mária* fogalmaz tanulmányában: „*A gyermeki jogokkal kapcsolatban a magyarországi recenzio nagyon visszafogott, ismertsége nagyon alacsony. Az alapvető és mindenkit megillető emberi, gyermeki jogokkal és ezek érvényesítésének jelentőségével, kihatásaival sokszor a döntéshozók sincsenek tisztában, és az a tény, hogy a XXI. század második évtizedében sem érte el a közgondolkodást az emberi jogok érvényesülésének rendkívül kiterjedt, és az egyéni szabadságjogokat messze meghaladó hatásköre, súlyos következményekkel jár. [...] Az emberi, gyermeki jogok közös nyelvet, gondolkodási és cselekvési keretet jelentenek, messze túlmenően a jogi, politikai kereteken.*”

A kötetet *Weiszenberger Éva* legfőbb ügyészségi ügyész rövid beszámolója zárja *A környezet és a természet védelme érdekében folytatott ügyészi vizsgálatok tapasztalatai* címmel.

***

A tudomány a kauzalitás, az ok-okozat világának törvényszerűségeit kutatja, keresi. Az ember azonban, még ha írástudó is, időnként kikívánczik ebből a világból, mert – ahogyan *Hankiss Elemér* mondja – nyomasztónak élheti meg az okok és okozatok szigorú rácsrendszerén belüli kényszerű létezését. Mert az ember a szabadságot éppen úgy vágyja, mint a megismerő tudást. Mert „*időnként vágyat érezhet arra, hogy kitörjön ebből a merev rendszerből, hogy egy pillanatra átlépjen a szabadság birodalmába vagy legalábbis egy olyan világba, ahol mindennapjainak ok és okozati rendszere nem működik*”. Hogyan tartható összhangban mégis a rendszer szükségszerű létezése és a rendszerből való kilépés elementáris vágya? A római katolikus egyház 264. pápája, II. János Pál ezt írja: „*A szabadság nem egyszerűen a zsarnokság vagy az elnyomás hiánya. Nem is felszabadítás arra, hogy azt csináljunk, amit akarunk. A szabadságnak megvan a maga belső logikája, amely megkülönbözteti és megnevesíti: a szabadság az igazsághoz van rendelve, és abban teljesedik ki, hogy az ember keresi az igazságot és benne él abban.*”

Az OKRI Szemle második, rendhagyó kötetét a 2011. esztendő végén azzal ajánlom az érdeklődő olvasók figyelmébe, hogy a szabadság, biztonság, jog kérdéseiről szóló tudós gondolatokat olvasva a szellemi élményen és reveláción túl talán a szabadság birodalmából is kapnak némi üzenetet.

Virág György